

ЦІННІСНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА VALUE AND LEGAL FUNDAMENTALS OF THE INFORMATION SOCIETY

Макеєва О.М., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національний авіаційний університет

Гришук М.М., студентка I курсу юридичного факультету
Національний авіаційний університет

У статті досліджуються ціннісно-правові засади інформаційного суспільства. Доведено, що аксіологічний (ціннісний) підхід до права є найважливішим способом розкриття природи людини, її менталітету, правосвідомості, правової поведінки та з'ясування ціннісно-правових засад інформаційного суспільства. Розкрито роль правових цінностей у формуванні правового світогляду особи, оскільки мають світоглядне значення та безпосередньо пов'язані з чинним правом, необхідні при тлумаченні та застосуванні права. Доведено, що правові цінності виступають передумовами входження особистості у сферу права, адже пізнаючи цінності права, людина набуває рис суб'єкта права, усвідомлює свої права, свободи та обов'язки. Автор робить висновок про те, що правові цінності лежать в основі права і правопорядку, виступають як ідеальне обґрунтування норм права, закріплюються й охороняються правовими нормами, становлять мету права. У статті проаналізовано ціннісні правові оцінки, ціннісні правові орієнтації та ціннісні правові установки особи, що формуються в умовах становлення інформаційного суспільства. Визначено поняття інформаційно-правові цінності як природні й суспільні блага в інформаційному просторі, захищені і забезпечені позитивним правом через їхню значущість і корисність для особи і суспільства. Пізнаючи та усвідомлюючи правові цінності людина набуває рис суб'єкта права, усвідомлює свої інформаційні права, свободи та обов'язки. Виокремлено основні інформаційно-правові цінності: свобода, рівність, справедливість, гідність, що виражаються у вільному доступі до інформації та обміні інформацією, взаємній терпимості і повазі особистості до інших людей; забезпеченні реалізації прав, свобод та дотриманні обов'язків людини, які виникають при використанні інформаційного простору, захисті честі, гідності людини, приватності її життя, конфіденційності інформації, захисті психічного здоров'я людини від впливу негативної інформації тощо, забезпеченні інформаційної безпеки людини і держави. Доведено, що фундаментом розвитку інформаційного суспільства служать такі правові цінності як правова свідомість, правовий менталітет та правова культура, що досягаються шляхом правопросвітницької діяльності та правового виховання.

Ключові слова: цінності, правові цінності, інформаційне суспільство, правова свідомість, правовий менталітет, інформаційно-правова культура.

The article examines the value and legal principles of the information society. It has been proved that the axiological (value) approach to law is the most important way to reveal the nature of man, his mentality, legal awareness, legal behavior and to clarify the value and legal principles of the information society. The role of legal values in the formation of the legal worldview of a person is revealed, as they have a worldview significance and are directly related to the current law, necessary for the interpretation and application of law. It is proved that legal values are prerequisites for the entry of the individual into the sphere of law, because knowing the values of law, a person acquires the features of the subject of law, aware of their rights, freedoms and responsibilities. The author concludes that legal values are the basis of law and order, act as an ideal justification of law, enshrined and protected by law, are the purpose of law. The article analyzes the value legal assessments, value legal orientations and value legal attitudes of the person, which are formed in the conditions of formation of the information society. The notion of information and legal values as natural and social goods in the information space, protected and provided by positive law due to their importance and usefulness for the individual and society, is defined. Knowing and realizing legal values, a person acquires the features of a subject of law, realizes his information rights, freedoms and responsibilities. The main information and legal values are highlighted: freedom, equality, justice, dignity, which are expressed in free access to information and exchange of information, mutual tolerance and respect for the individual; ensuring the realization of human rights, freedoms and responsibilities arising from the use of information space, protection of honor, dignity, privacy, confidentiality of information, protection of mental health from the effects of negative information, etc., ensuring information security of man and the state. It is proved that the foundation of the development of the information society are such legal values as legal consciousness, legal mentality and legal culture, which are achieved through legal education and legal education.

Key words: values, legal values, information society, legal consciousness, legal mentality, information and legal culture.

Постановка проблеми. У сучасному світі знання та інформація суттєво впливають на розвиток і трансформацію суспільства. Пошук нової моделі влаштування світу, що вимагає глобалізації знань і наукових досягнень, став передумовою виникнення нового етапу розвитку людства, пов'язаного з виникненням інформаційного суспільства. Тому виникає необхідність у пошуку своєрідної системи координат розвитку інформаційного суспільства в Україні, яке б слугувало утвердженню правових цінностей. Із розвитком інформаційних відносин трансформуються і система цінностей. Відтак дослідження ціннісно-правових засад інформаційного суспільства є актуальним та потребує наукового вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям наукового дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Філософсько-правові та аксіологічні аспекти означуваної проблеми досліджували О. О. Бандура [6], І. М. Вороніна [4], О. П. Дзьобань [14], О. Г. Данільян [3], Н. В. Кушакова-Костицька [15], Прудникова О. В. [16], Чефранов А. Б. [1] та інші. Зазначимо, що здійснювали дослідження інформаційного суспільства

зарубіжні вчені, серед яких Й. Масуда [7], А. Тоффлер [8], М. Кастельс [9], які підкреслювали значення інформаційного розвитку суспільства як нового історичного етапу цивілізації. Правові засади та окремі аспекти розвитку інформаційного суспільства у юридичній науці вивчалися такими вченими: В. А. Ліпкан [12], І. М. Сопілко [11], А. В. Тарасюк [10] та інші.

Мета статті. Аналіз наукових праць та досліджень з питань правових цінностей інформаційного суспільства. За допомогою аксіологічного підходу у праві з'ясувати ціннісно-правові засади інформаційного суспільства, виокремити його основні правові цінності.

Виклад основного матеріалу. З появою нових інформаційних і телекомунікаційних технологій і нового способу життя формується новий тип інформаційного суспільства, у результаті чого виникають нові інформаційно-правові відносини та правові норми, що їх урегулюють. З метою визначення ціннісних засад інформаційного суспільства варто звернутися до з'ясування сутності понять цінності та правові цінності. Як відомо, проблеми цінностей досліджує теорія цінностей, або аксіологія (від

грец. *αξία* – цінність та *λόγος* – слово, вчення). Наприкінці XIX – на початку XX століття аксіологія набуває певної самостійності.

Можна погодитися з А. Б. Чепрановим, який визначає аксіологію як філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та про структуру ціннісного світу, тобто про зв'язки різних цінностей між собою, із соціальними та культурними факторами і структурою особистості [1, с. 325–337].

Поняття «цінності» почав досліджувати Сократ, який зробив його центральним пунктом своєї філософії та сформулював їх у вигляді питання про те, що є «Благо». Це реалізована цінність – корисність. Тобто цінність і користь – це дві сторони однієї і тієї ж медалі. У концепції Платона, який був учнем Сократа, «Єдине», або «Благо» було тотожне буттю, добру і красі [2].

Розвинув концепцію цінностей відомий філософ І. Кант, який на основі етичних міркувань, найвищою цінністю визначив людину, людське щастя і разом з тим гідність, високий моральний обов'язок, а найвищою цінністю людини – свободу [3, с. 89–90].

Як відомо, у праві є ціннісний або аксіологічний підхід, згідно якого саме право є цінністю, а цінність права розуміється як спосіб задоволення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів правовідносин. Як правило, цінності формуються протягом життя у кожній особистості індивідуально, це особисті цінності, крім того є групові та суспільні цінності. Правові цінності вивчає правова аксіологія, яка є частиною філософії права та розкриває ціннісний зміст і призначення права для суспільства загалом і окремої особистості. Вона інтерпретує право з позицій вищих цінностей і змісту людського життя, досліджує певні ідеальні сутності (цінності) з позицій вимог соціальної реальності, які є першоосновою права та його метою.

Вивчаючи ціннісно-правові засади інформаційного суспільства, варто виявити природу правових цінностей, їх зміст та розуміння права як цінності і його ціннісні критерії в умовах трансформації інформаційно-правових відносин. Аксіологічний (ціннісний) підхід до права є найважливішим способом розкриття природи людини, її менталітету, правосвідомості, правової поведінки. Цінності мають не тільки світоглядне значення, вони безпосередньо пов'язані з чинним правом, необхідні при тлумаченні та застосуванні права, зокрема, у випадках прогалин чи колізій правових норм. Правові цінності виступають передумовами входження особистості у сферу права. Пізнаючи цінності права, людина набуває рис суб'єкта права, усвідомлює свої права, свободи та обов'язки.

Цінності права, вважає І. М. Вороніна, – це природні й суспільні блага, захищені і забезпечувані позитивним правом через їхню значущість і корисність для людини і суспільства [4, с. 180].

Правові цінності лежать в основі права і правопорядку, вони виступають як ідеальне обґрунтування норм права, закріплюються й охороняються правовими нормами, становлять мету права. До них можна віднести, наприклад, принципи права, інститути права, правову культуру тощо. Як було зазначено вище, право є ціннісним явищем, в основі якого урегулювання відносин, конфліктів, встановлення порядку. Крім того право вбирає в себе соціальні та культурні цінності: такі як рівність, справедливість, свобода. У юридичній літературі є різні класифікації цінностей в залежності від критеріїв. Варто згадати одну із перших класифікацій цінностей, що розробили цінності когнітивної діяльності (істина), естетичного задоволення (краса), соціальної адаптації та моралі (добро, справедливість).

Відомими у філософській думці є поділ цінностей на матеріальні (матеріальні потреби людини) та духовні (духовні потреби). Такий критерій класифікації є найбільш традиційним в аксіології, зокрема, для країн колишнього «соціалістичного табору». Прихильник зазначеного

підходу, Н. Неновскі, вважав, що «ціннісними критеріями в сфері права є суспільні інтереси і потреби, ідеально усвідомлені і перетворені на принципи, цілі та ідеали». Він визначив цінності-цілі, цінності-засоби, при чому серед цінностей-цілей виокремлює цінності-ідеали, цінності-бажання і цінності-обов'язки [5, с. 152].

Проте на думку О. Бандури, поділ на цінності-цілі та цінності-засоби значною мірою умовний, оскільки в різних ситуаціях одне і те саме явище може виступати і як засіб, і як мета. Найвищою цінністю-метою, самоцінністю він вважає людину як особистість, колектив, суспільство, людство. Її визнання виявляється у піклуванні про людину та гуманістично налаштованого суспільства про всебічний розвиток індивіда [6, с. 187, 206].

Якщо проаналізувати праці вчених, які досліджували виникнення та розвиток інформаційного суспільства з позицій аксіологічного підходу, можна виокремити наступне. Один із теоретиків інформаційного суспільства Й. Масуда визначає новий вид суспільства, фундаментом розвитку якого служать інформаційні цінності [7].

Про розвиток технологій у людському суспільстві говорить Е. Тоффлер, який порівнює його з трьома хвилями: технологічні, що стосуються аграрної революції, потім – індустріальної і постіндустріальної революції. Вчений описує її як хвилю, що проникає у всі сфери суспільства: сімейні відносини, трудові, етичні, економічні та політичні перетворення, а також трансформує свідомість: «третя хвиля ... виводить нас за межі концентрації енергії, грошових коштів і влади» [8, с. 85].

Цікавою з точки зору ціннісних засад є концепція М. Кастельса, яка визначає ціннісні і світоглядні орієнтири інформаційної дійсності, який переконаний, що майбутнє пов'язано саме з наукою та освітою, в аналізі соціальних дій суб'єктів, які адекватно реагують на зміни оточуючої дійсності [9].

З появою нових інформаційних технологій, основою яких є впровадження засобів зв'язку, систем телекомунікації, інформація стає необхідною умовою забезпечення діяльності держави, юридичних осіб, громадських організацій та громадян. Від її якості та достовірності, оперативності одержання залежать численні рішення, що приймаються на різних рівнях – від органів державної та місцевої влади до пересічних громадян.

У даному аспекті варто звернутися до А. В. Тарасюка, який визначає такі ознаки інформаційного суспільства: по-перше, наявність високорозвинених інформаційних технологій, їх значна поширеність серед населення, у бізнесових колах, державних і самоврядних органах. По-друге, це отримання пересічними громадянами й іншими суб'єктами суспільства очевидних переваг від застосування новітніх інформаційних технологій, а саме: вільного й рівноправного доступу до інформаційних ресурсів і кібернетичних технологій; розвитку інформаційно-телекомунікаційних систем, баз даних, мереж тощо; упровадження інноваційних технологій, зокрема, підвищення завдяки цьому ефективності роботи органів державного управління й місцевого самоврядування за неодмінного гарантування інформаційної, кібернетичної безпеки особи, суспільства й держави [10, с. 159].

Побудова інформаційного суспільства стала стратегічною метою провідних держав світу – США, Японії, Канади, а також країн-учасниць Європейського Союзу. Розуміючи актуальність та важливість розвитку інформаційної сфери як запоруки конкурентоспроможності, дедалі більше країн обирають аналогічну стратегію, зокрема, і Україна.

Варто погодитися з І. М. Сопілко, яка вказує на необхідності становлення інформаційного суспільства в Україні та повноцінного входження її у світовий інформаційний простір, що визнано на державному рівні і є пріоритетом державної інформаційної політики [11, с. 62].

Інформаційний вплив на державу, суспільство, громадянина зараз є зараз надзвичайно дієвим, оскільки інформація стає засобом формування цінностей та інформаційного впливу на особу. Адже сама природа інформаційного суспільства віддає пріоритет не державі, а особистості, її інформаційній культурі, знанням, цінностям. При цьому основою інформаційного суспільства є інформаційно-правова культура особистості, що полягає у знанні та розумінні як працювати з інформацією, як використати право на доступ до інформації, як захистити свої інформаційні права.

Варто погодитися В. А. Ліпканом, який зауважує, що на сучасному етапі становлення і розвитку інформаційного суспільства на перший план висуваються проблеми інтелектуалізації, створення й упровадження нових соціальних технологій, що базуються на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знань [12, с. 9].

Розвиток інформаційного суспільства супроводжується соціальними перетвореннями, призводить до становлення глобального інформаційного простору, у якому формуються інформаційно-правові цінності. Як ж правові цінності формуються у сучасному інформаційному суспільстві?

В Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства йдеться про те, що інформаційне суспільство, дає змогу людям ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої прагнення. Основною демократичною цінністю такого суспільства є вільний обмін інформацією і знаннями, взаємна терпимість і повага до особистості інших людей [13].

У сучасному інформаційному суспільстві позитивним для реалізації інформаційних прав громадян є те, що новітні інформаційні технології дають можливість оперативного доступу громадян до інформації, зокрема, про діяльність органів державної влади, нормативно-правових актів, реєстру судових рішень, отримати адміністративні послуги. Інформаційно-комунікативна взаємодія влади і суспільства базується на механізмах зв'язку з громадськістю та надання інформаційних послуг населенню. В умовах становлення інформаційного суспільства у особи формуються ціннісні правові оцінки, ціннісні правові орієнтації та ціннісні правові установки. Ціннісна правова оцінка – це судження про значення для особи або суспільства правової події, правової норми, правового ідеалу. Ціннісна правова орієнтація виявляється через особисту перевагу правових ідеалів і вчинків, особисту спрямованість на світ правових цінностей, побудову їхньої індивідуальної ієрархії, включення їх до мети і мотивів діяльності. У результаті спрямованого впливу соціальної групи, партії, держави на формування правової орієнтації особистості, групи формується ціннісна правова установка. Основними правовими цінностями є свобода, рівність, справедливість. Свобода є філософською категорією, що відображає процес самовизначення людської особистості, самореалізацію, внутрішню свободу, вільний вибір, реалізація якого відбувається в процесі життєдіяльності людини і суспільства. Правова рівність – це рівність вільних і незалежних один стосовно іншого суб'єктів права. Справедливість пов'язана з моральним обов'язком та обов'язками, що визначаються людиною та державою у процесі реалізації правових норм. В умовах становлення інформаційного суспільства формуються такі правові цінності як права і свободи людини на доступ до інформації, забезпечення прав, свобод та обов'язків людини, які виникають при використанні інформаційного простору. Це, передусім, захист честі, гідності людини, приватності її життя, конфіденційності різного роду інформації, захисту психічного здоров'я людини від впливу негативної інформації тощо.

Із застосуванням новітніх інформаційно-технологічних засобів, які мають безліч варіантів свого прояву: спо-

творення інформації, маніпулювання свідомістю людей, інформаційна війна тощо виникають нові загрози і небезпек, що негативно впливають на позитивне ставлення до права та утвердження правових цінностей. Можна погодитися з О. П. Дзьобанем та С. Б. Жданенком, які вказують на те, що безперервне зростання потужності інформаційних технологій, їх масштабне впровадження призвели до трансформації системи цінностей, в результаті чого сучасне суспільство відчуває глобальну ціннісну кризу [14, с. 62].

Україна має історичний та сучасний досвід, необхідний для розвитку інформаційного суспільства. Сьогодні питання цінностей стає головним у пошуку нової стратегії розвитку інформаційного суспільства, тому важливо визначити таку систему координат нових цінностей, які можуть сформувати правосвідомість і правову культуру особистості, позитивне ставлення до права, і як результат – правомірну поведінку. Потребують правового регулювання питань реалізації і захисту інформаційних прав людини в національному законодавстві потребує удосконалення й подальшого розвитку. Зокрема, це стосується й електронного урядування, при впровадженні якого інформаційні права людини набувають нового змісту. Забезпечення справедливого електронного (віртуального) правосуддя, тобто на базі інформаційних технологій, що включає сьогодні автоматизацію певних судових процедур та спрощення інформування зацікавлених осіб через Інтернет, засоби мобільного зв'язку тощо.

Із розвитком інформаційно-правових відносин окрім позитивних проявів постають нові загрози і виклики, пов'язані із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій: спотворення інформації, маніпулювання свідомістю людей, дезінформація, кібератаки, інформаційні війни тощо.

Варто зазначити, Н. В. Кушакова-Костицька визначила проблеми сучасного інформаційного суспільства: локальні війни, небезпека ядерного конфлікту, зростання населення, енергетична криза, екологічні та медико-генетичні проблеми, поширення певних соціальних проблем та погіршення здоров'я людини і, як наслідок, бідність, самогубства, порушення психіки, алкоголізм, наркоманія, злочинність і роздробленість культури. Причинами кризи, вважає авторка, є дисбаланс між технологічною (зокрема, інформаційно-технологічною) складовою суспільного розвитку і духовним рівнем розвитку окремої людини та суспільства загалом [15, с. 5].

З метою протидії інформаційним викликам варто вирішити проблеми забезпечення інформаційних прав людини, інформаційної безпеки людини і держави. Важливою цінністю інформаційного суспільства є інформаційно-правова культура як система правових знань, що дозволяють реалізувати та захищати інформаційні права.

Варто погодитися з О. В. Прудниковою, яка надає особливого значення в інформаційному суспільстві підвищенню ролі інформаційної культури особистості й суспільства, яка може стати елементом загальної культури людства [16, с. 5].

Як відомо, правосвідомість є складовою правової культури, умовою її формування. Правосвідомість – це сукупність правових почуттів, ідей, уявлень та настанов, що виражають ставлення особи до чинного права і визначають орієнтацію особистості у сфері правової реальності. За способом мислення правосвідомість поділяють на буденну, професійну, наукову. Сприйняття та засвоєння права формується на підсвідомому рівні, у результаті його формування формується правовий світогляд та правові цінності. Поведінковий або вольовий рівень правосвідомості включає мотиви правової поведінки, правові установки, які зумовлюють та визначають поведінку особи у правовому просторі.

За умови розвиненої правосвідомості та правової культури буде сформований і правовий менталітет. Правовий менталітет – це світосприйняття соціальною групою, нацією, народом і суспільством держави, права, способу їх існування і функціонування. Правовий менталітет соціальної групи, народу, нації визначається матеріальними умовами їхнього життя, рівнем розвитку суспільства загалом, впливом на світогляд та правосвідомість суспільства. До головних особливостей українського правового менталітету належать: відповідність ліберальним цінностям; правовий ідеалізм; імпульсивність, ідеалістичність, терпимість, прагнення до справедливості, тісний зв'язок із релігійними цінностями тощо. Сьогодні правава культура особи повинна розглядатися перш за все в аспекті розвитку інформаційно-правової культури, що пов'язано із загальною інформатизацією суспільства та подальшою розбудовою інформаційного суспільства. З метою формування інформаційно-правової культури особистості варто проводити просвітницьку діяльність серед населення, яка повинна бути спрямована на вивчення інформаційних прав та дотримання інформаційно-правових норм.

Висновки. На основі проведеного дослідження та аналізу наукових праць з питань правових цінностей інформаційного суспільства можна зробити наступні висновки. Аксиологічний (ціннісний) підхід до права є найважливішим способом розкриття природи людини, її менталітету, правосвідомості, правової поведінки. Цінності мають не тільки світоглядне значення, вони безпосередньо пов'язані з чинним правом, необхідні при тлумаченні та застосуванні права. Правові цінності виступають передумовами входження особистості у сферу права. Пізнаючи цінності права, людина набуває рис суб'єкта права, усвідомлює свої права, свободи та обов'язки. Правові цінності лежать

в основі права і правопорядку, вони виступають як ідеальне обґрунтування норм права, закріплюються й охороняються правовими нормами, становлять мету права.

В умовах становлення інформаційного суспільства у особи формуються ціннісні правові оцінки, ціннісні правові орієнтації та ціннісні правові установки. Інформаційно-правові цінності – це природні й суспільні блага в інформаційному просторі, захищені і забезпечувані позитивним правом через їхню значущість і корисність для людини і суспільства. Пізнаючи та усвідомлюючи правові цінності людина набуває рис суб'єкта права, усвідомлює свої інформаційні права, свободи та обов'язки. Основними інформаційно-правовими цінностями інформаційного суспільства є свобода, рівність, справедливість, гідність, що виражаються у вільному доступі до інформації та обміні інформацією, взаємна терпимість і повага особистості до інших людей; забезпечення реалізації прав, свобод та дотримання обов'язків людини, які виникають при використанні інформаційного простору, захист честі, гідності людини, приватності її життя, конфіденційності інформації, захисту психічного здоров'я людини від впливу негативної інформації тощо, забезпечення інформаційної безпеки людини і держави. Фундаментом розвитку інформаційного суспільства служать такі правові цінності як правова свідомість, правовий менталітет та правова культура. Світоглядними орієнтирами інформаційної дійсності є правопросвітницька діяльність та правове виховання. Зазначене свідчить про необхідність подальшого теоретичного вивчення зазначених питань, а також необхідність впровадження на практиці заходів, які б у результаті сприяли формуванню належного рівня правосвідомості та правової культури громадян в умовах формування інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чефранов А. Б. Проблеми застосування теорії цінностей у правових дослідженнях. *Проблеми філософії права*. 2005. Т. III. № 1-2. С. 325–337.
2. Платон. Сочинения в 4 томах. Т. 2. Изд-во С.-Петербур. ун-та: «Изд-во Олега Абышко», 2007. 626 с.
3. Данілюк О. Г., Байрачна Л. Д., Максимов С. І. *Філософія права*: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2002. 272 с.
4. Вороніна І. М. Теоретичні основи дослідження класифікації правових цінностей. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 6. С. 177–183.
5. Неновски Н. *Право и ценности*. М.: Прогресс, 1987. 142 с.
6. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз): дис. д-ра філос. наук: 12.00.12. К., 2003. 448 с.
7. Masuda Y. *The Information Society as Postindustrial Society*. Washington: World Future Soc., 1983. 419 p.
8. Тоффлер Е. *Третья волна*. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
9. Кастельс М. *Информационная эпоха, экономика, общество и культура*. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
10. Тарасюк А. В. Місце концепції «Суспільства знань» у процесах забезпечення кібернетичної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 156–159.
11. Сопілко І. М. Становлення інформаційного суспільства та інформаційні загрози в мережі Інтернет. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2017. № 3 (44). С. 61–69.
12. Ліпкан В. А., Сопілко І. М., Кір'ян В. О. *Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні*. К.: ФОП О. С. Ліпкан, 2015. 664 с.
13. Окинава хартия глобального информационного общества. (Окинава, 22 июля 2000 г.). *Законодавство України*. Документ 998_163 (Okinawa Charter on Global Information Society. Okinawa, July 22, 2000). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163 (дата звернення: 10.04.2022).
14. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Від «інформаційного суспільства» до «інформаційної безпеки»: до проблеми концептуалізації понять. *Інформація і право*. № 2 (29). 2019. С. 60–73.
15. Кушакова-Костицька Н. В. *Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні*. К.: Логос, 2019. 346 с.
16. Прудникова О. В. *Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс*. Х.: Право, 2015. 352 с.